

Dyslexieprotocol TCV/MCIJ

2024 – 2026

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Wat is dyslexie?	4
<i>Definitie</i>	4
<i>Hoe uit dyslexie zich?</i>	4
<i>Symptomen</i>	4
<i>Kernsymptomen</i>	4
<i>Nevensymptomen</i>	5
Procedure	6
<i>Leerlingen in bezit van een dyslexieverklaring</i>	6
<i>Leerlingen bij wie het vermoeden van dyslexie later naar voren komt</i>	6
Aanpak en uitgangspunten	8
Begeleiding	9
<i>De dyslexiepas</i>	9
<i>Uitgangspunten, compensaties en faciliteiten</i>	9
<i>Toetsen</i>	9
<i>In de klas</i>	10
<i>Extra hulpmiddelen</i>	11
<i>Diversen</i>	11
Comorbiditeit	12
<i>Aanpak dyscalculie</i>	12
<i>Aanpak TOS</i>	12
Bijlage	14
<i>Bijlage 1 - Screeningslijst dyslexie</i>	14
<i>Bijlage 2 – Extra informatie</i>	15
<i>Voor ouders</i>	15
<i>Voor collega's</i>	15
<i>Bijlage 3 – Literatuurlijst</i>	17

Inleiding

Voor u ligt het dyslexieprotocol van het Technisch College Velsen (TCV) en het Maritiem College IJmuiden (MCIJ). Dit dyslexieprotocol beschrijft de kaders en afspraken die richting en steun geven aan het handelen van docenten, mentoren en de zorgspecialist in de dagelijkse praktijk. Dit document is een 'levend' document dat iedereen gemakkelijk moet kunnen en vooral ook willen raadplegen. In dit protocol wordt de term dyslexie gehanteerd voor leerlingen die in het bezit zijn van een verslag van een psychodiagnostisch onderzoek.

Ook kunt u lezen welke verwachtingen leerlingen en ouders kunnen hebben ten aanzien van ondersteuning en kunt u lezen op welke manier docenten aanpassingen kunnen verrichten met betrekking tot het afnemen van toetsen, het opgeven van huiswerk, en het nakijken van door leerlingen schriftelijk gemaakt werk. Verder kunt u ook lezen welke verwachtingen wij hebben ten aanzien van leerlingen met betrekking tot het omgaan met hun dyslexie.

Het uitgangspunt van onze school is dat wij leerlingen een opleiding aanbieden, die zij op grond van hun cognitieve capaciteiten aankunnen. Daarnaast willen wij dat dyslectische leerlingen leren omgaan met hun dyslexie, en beogen wij hun functionele lees- en schrijfvaardigheid te vergroten, waar nodig met ondersteuning van hulpmiddelen.

Wat is dyslexie?

Definitie

'Dyslexie is een lees- en/of spellingprobleem dat ernstig en hardnekkig is en dat gedifferentieerd dient te worden van laaggeletterdheid als gevolg van een gebrekkig onderwijsaanbod en als gevolg van een bredere omgevings-, neurologische, sensorische en/of gedragsproblematiek.' aldus (Scheltinga & Tijms, 2021)

Leerlingen met dyslexie hebben volgens Scheltinga en Tijms (2021) moeite met het aanleren en gebruiken van lees- en/of spellingvaardigheden, lezen moeizaam, langzaam en/of onnauwkeurig (moeite met accuraat of vloeiend lezen), hebben moeite met woordherkenning (slecht decoderen) en hebben moeite met spelling.

Hoewel de oorzaak van dyslexie wetenschappelijk nog niet is aangetoond, is er over een aantal verklaringen wel brede consensus (Dyslexie Centraal, n.d.). Zo weten we dat dyslexie allereerst een neurobiologische basis heeft; mensen met dyslexie hebben afwijkingen in de hersenstructuur en hersenfuncties. Daarnaast spelen erfelijke factoren een rol; wanneer dyslexie in de familie voorkomt, is de kans dat een leerling zelf ook dyslexie heeft veel groter, dan wanneer dit niet het geval is. Het omgekeerde is overigens niet waar; het niet-voorkomen van dyslexie bij familieleden, sluit de kans op dyslexie bij een leerling niet uit.

Hoe uit dyslexie zich?

De schoolse vaardigheden zijn bij dyslectici substantieel en meetbaar slechter ontwikkeld dan gezien de kalenderleeftijd verwacht mag worden. Dit kan een significant negatieve invloed op de schoolresultaten en werkprestaties van dyslectici (Van Der Leij, 2015).

Symptomen

Wanneer er sprake is van het hebben van dyslexie, dan komen één of meerdere onderliggende symptomen voor. Belangrijk hier, is dat er een onderscheid gemaakt wordt tussen kernsymptomen en nevensymptomen (Braams, 2019).

Kernsymptomen

Het gaat hier om symptomen die duidelijk herkenbaar zijn, en een direct verband met dyslexie kunnen hebben; wanneer leerlingen dyslexie hebben, dan komen volgens Braams (2019) één of meerdere van onderliggende symptomen voor:

Technisch lezen

- Een traag leestempo
- Moeite met het lezen van onbekende woorden
- Relatief veel leesfouten
- Moeite met hardop lezen
- Lezen blijft een inspanning

Spelling

- Veel spellingfouten
- Inconsistente spelling
- Meer spellingfouten bij schrijftaken waar spelling niet het hoofddoel is, dan in een dictee waar spelling wel het hoofddoel is

Begrijpend lezen en schrijven

Wanneer het technisch lezen meer moeite kost, blijft er vaak minder aandacht over voor het begrijpen van een tekst. Kenmerken van dyslexie bij begrijpend lezen is het herhaald lezen van zinnen of alinea's om tot goed begrip te komen. Ook worden zinnen verkeerd begrepen, omdat woorden overgeslagen worden tijdens het lezen. Daarnaast kan er sprake zijn van moeite met het begrijpen van de tekst door aandachts- of motivatieproblemen of vermoeidheid.

Voor schrijven geldt dat naast het maken van meer spellingfouten, het ook vaker lastiger blijkt om precies op te schrijven wat er bedoeld wordt. Daarbij zijn zinnen grammaticaal vaak niet correct, worden veelal korte zinnen gebruikt en is het maken van aantekeningen lastig wanneer er ook geluisterd moet worden.

Nevensymptomen

Op de volgende gebieden kunnen zich bij dyslectici ook problemen voordoen, maar deze worden vaak minder snel aan dyslexie gekoppeld. Volgens Braams (2019) luiden de nevensymptomen als volgt:

- **Mondelinge taalvaardigheden** - bijvoorbeeld woordvindingsproblemen of moeite met vlot vertellen
- **Rekenvaardigheden** - bijvoorbeeld moeite met automatiseren van sommen tot 20 en met de tafels, klokkijken en redactiesommen
- **Moderne vreemde talen** - bijvoorbeeld moeite met het aanleren van nieuwe letter- klankkoppelingen, het leren van woorden en de spelling ervan
- **Geheugen** - bijvoorbeeld moeite met het onthouden van instructies, het leren en onthouden van feiten
- **Aandacht/concentratie** - bijvoorbeeld beperkte snelheid van werken, moeite met focussen van de aandacht, moeite met uitvoeren van meerdere opdrachten tegelijk
- **Planning en organisatie** - bijvoorbeeld moeite met het plannen van schoolwerk en het organiseren van de manier van leren

Procedure

Leerlingen in bezit van een dyslexieverklaring

Een leerling die bij aanmelding in het bezit is van een geldige dyslexieverklaring, wordt vanaf het begin van de schoolloopbaan gezien als *leerling met dyslexie*. Ouders geven op het aanmeldformulier aan, of hun kind dyslexie heeft, en dragen zorg voor de aanlevering van een geldige dyslexieverklaring, zoals afgegeven door een orthopedagoog of kinderpsycholoog.

Mentoren en andere betrokkenen worden aan het begin van het schooljaar, of op het moment dat de leerling de school instroomt, tijdens de overdracht geïnformeerd over de ondersteuningsbehoefte van de leerling. De ondersteuningsbehoeften zijn te vinden in het logboek van de leerling in Magister, en zijn voor alle leerkrachten zichtbaar.

Deze ondersteuningsbehoefte wordt vervolgens ook bij de leerling zelf gecontroleerd, door middel van een vragenlijst, van de dyslexie coördinator, die moet worden ingevuld. De ingevulde vragenlijst vormt vervolgens het uitgangspunt om in kaart te brengen welke hulpmiddelen deze leerling gebruikt of gaat gebruiken.

Om recht te doen aan veranderingen die bij de leerling, tijdens de schoolloopbaan plaatsvinden, zal de vragenlijst regelmatig opnieuw door de leerling moeten worden ingevuld. Dit om te zien, in hoeverre de ondersteuningsbehoefte is gewijzigd.

Als school moedigen we leerlingen met dyslexie aan om eigenaarschap te nemen over hun leerproces en te streven naar zelfstandigheid, niet alleen in de schoolomgeving maar ook in de bredere maatschappij. Door actief deel te nemen aan hun onderwijs en gebruik te maken van de beschikbare ondersteuning, bereiden ze zich voor op een zelfstandig leven buiten de schoolmuren. We willen dat de leerlingen zelfvertrouwen opbouwen en vaardigheden ontwikkelen die hen in staat stellen om succesvol te zijn, ongeacht de uitdagingen die ze tegenkomen.

Leerlingen worden aangemoedigd om bijvoorbeeld regelmatig extra leestijd in te plannen, zowel thuis als op school, en actief deel te nemen aan bijles indien nodig. Door deze initiatieven tonen ze een sterke betrokkenheid bij hun leerproces en streven ze naar zelfstandigheid, wat van onschatbare waarde is voor hun succes in zowel de schoolomgeving als in de bredere maatschappij.

Leerlingen bij wie het vermoeden van dyslexie later naar voren komt

Het kan zijn, dat het vermoeden van dyslexie bij een leerling later wordt onderkend dan bij aanname in klas 1 of hoger. Bijvoorbeeld doordat collega's signalen zien zoals onderschreven in het hoofdstuk wat is dyslexie, symptomen.

In dit geval wordt volgens het onderstaande stappenplan gewerkt:

1. De mentor vult, na overleg met de coördinator Dyslexie, een screeningslijst in (zie bijlage 1)
2. Naar aanleiding van de screeningslijst, heeft de coördinator Dyslexie contact met de ouders over de bevindingen uit de vragenlijst.

3. Eventueel kan worden besloten om een leerling verder te onderzoeken. Dit kan aan de hand van de Een-Minuuut-Test/Klepel-test. Dit gebeurt bijvoorbeeld, wanneer de uitkomst van de screeningslijst geen eenduidig beeld laat zien. De uitslag van deze tests wordt besproken met de ouders. Dit kan gebeuren door de coördinator Dyslexie, en/of de mentor
4. Wanneer bij een leerling *mogelijk sprake is van dyslexie* zullen ouders worden geïnformeerd over de particuliere afname van een uitgebreid en definitief onderzoek. School informeert ouders over de mogelijkheden tot het laten doen van een dergelijk onderzoek. Ouders nemen zelf vervolgstappen ten aanzien van een dergelijk onderzoek, en dragen ook zorg voor de kosten die hiermee gemoeid zijn.
5. Wanneer uit onderzoek blijkt dat de leerling dyslexie heeft, overleggen ouders de afgegeven dyslexieverklaring, en zal er in samenspraak met de leerling een plan van aanpak worden opgesteld.

Aanpak en uitgangspunten

Het TCV/MCIJ wil het onderwijs zo optimaal mogelijk aanbieden, zodat alle leerlingen in staat zijn om op basis van hun eigen capaciteiten het beste uit zichzelf te halen. Voor leerlingen met dyslexie betekent dit dat de school maatwerk zal verrichten. Hierdoor kunnen leerlingen met dyslexie bij ons de opleiding volgen waartoe ze op basis van hun cognitieve capaciteiten in staat zijn, in het door leerlingen zelfgekozen beroepsprofiel.

Maatwerk voor leerlingen met dyslexie betekent:

- **De leerling centraal.** Dyslexie heeft voor iedere leerling een aparte lading en betekenis; de ene dyslectische leerling is de andere niet. Dat betekent dat wat werkt voor de ene leerling, niet de aanpak hoeft te zijn die voor een andere leerling ook helpt of werkt.
- **Geïntegreerde aanpak.** De aanpak van dyslexie binnen onze scholen, moet afgestemd zijn tussen de verschillende partijen die hierin een rol spelen; lesgevende docenten, team van ondersteuning en begeleiding, directie, leerling, ouders.
- **Ondersteuning tijdens de hele schoolloopbaan.** Dyslexie is niet iets waar men overheen kan groeien. Vanaf het moment dat een leerling een dyslexieverklaring heeft, tot het moment waarop deze de school verlaat, zal ondersteuning en hulp nodig zijn. Deze behoefte kan gedurende de schoolloopbaan veranderen.
- **Een positieve houding.** Alle betrokkenen accepteren dyslexie, en zien erop toe dat de dyslectische leerling over de nodige didactische aanpassingen kan beschikken.

Op onze scholen willen wij leerlingen op een goede manier voorbereiden op hun werk en positie in de maatschappij. Toegespitst op leerlingen met dyslexie streven wij de volgende doelen na:

- Leerlingen met dyslexie kunnen bij ons de opleiding volgen waartoe ze op basis van hun cognitieve capaciteiten in staat zijn, in het door leerlingen zelfgekozen beroepsprofiel.
- Leerlingen met dyslexie leren bij ons om te gaan met hun dyslexie door gebruik te maken van hulpmiddelen.
- Leerlingen met dyslexie vergroten bij ons hun functionele lees- en schrijfvaardigheid, eventueel aangevuld met hulpmiddelen.

Begeleiding

Op het TCV/MCIJ staat een goede begeleiding van alle leerlingen centraal. In de eerste plaats betekent dit dat de leerling op maat bediend wordt, als het gaat om aanpassingen met betrekking tot een handicap of achterstand.

De dyslexiepas

Er zijn verschillende faciliteiten waar de leerling gebruik van kan maken. Daarnaast zijn er ook compensatiemogelijkheden. Deze worden op de dyslexiepas van de leerling aangegeven. Deze luiden als volgt:

- Extra tijd bij schriftelijke toetsen;
- Informatie die op het bord staat wordt mondeling herhaald;
- Aangekondigde (voor) leesbeurten;
- Gebruik voorleessoftware;
- Laptopgebruik voor verslaglegging en het maken van aantekeningen met behulp van spellingcorrector;
- Digitale schoolboeken;
- Foto maken van (bord) aantekeningen om thuis te verwerken;
- Aangepaste normering ten aanzien van spelling bij Nederlands en Engels (m.u.v. spellingtoetsen).

Uitgangspunten, compensaties en faciliteiten

Op het TCV/MCIJ ervaart de leerling van de docent dat deze beseft dat dyslexie onvermogen is en geen onwil. Daarnaast wordt de leerling niet in een situatie geplaatst waarin hij/zij lijdt, omdat de beperking zichtbaar wordt en/of hem/haar parten speelt. Dit geldt met name voor situaties zoals een (onverwachte) voorlees- of spreekbeurt, mondelinge presentaties en dergelijke.

Wanneer uit een dyslexieverklaring naar voren komt, dat de leerling over extra faciliteiten moet beschikken, dan moeten ouders het volledige verslag van het dyslexieonderzoek aan school leveren.

Hieronder kunt u meer over de uitgangspunten, compensaties en faciliteiten lezen die gehanteerd worden op het TCV/MCIJ:

Toetsen

Een leerling die over een geldige dyslexieverklaring beschikt, krijgt een dyslexiepas waarop de faciliteit(en) staan, waarover de leerling bij proefwerken, tentamens en examens mag beschikken. De leerling is verplicht om de dyslexiepas **altijd** bij zich te hebben, en deze duidelijk zichtbaar op de hoek van de tafel neer te leggen tijdens toetsen. De leerling geeft voorafgaand aan een toets bij de docent aan van welke faciliteit(en) hij/zij gebruik wil maken.

Op toetsen wordt ten alle tijden rekening gehouden met het volgende:

- Overhoringen, opdrachten en proefwerken worden aangeboden hetzij in een duidelijke lay-out (regelafstand 1,5) en in een duidelijk lettertype (Arial 12), hetzij digitaal, zodat deze op de laptop/computer of ander daartoe geëigend device gemaakt kunnen worden.*
- Extra tijd (25%) of vermindering van opdrachten (de docent beslist)*
- De leerling kan gebruik maken van een voorleesprogramma in gevallen waar dit mogelijk is.
- Niet meetellen van spellingfouten als spelling er niet toe doet en de betekenis van het antwoord er niet door verandert. Dit geldt onder meer voor vakken als NaSk, Wiskunde, Projecten, Maatschappijleer en praktijkvakken. Belangrijk hierbij is wel dat de betekenis van de woorden herkenbaar moeten blijven.
- Aangepaste beoordeling voor de spelling bij Nederlands en bij de moderne vreemde talen (volgens de afspraken bij de sectie Nederlands en bij de sectie moderne vreemde talen).
- Spelling telt **wel** mee wanneer spelling centraal staat in de toetsing (NE, ENG).
- De leerling krijgt meer schrijftijd op een toets (richtlijn: 25% meer tijd).
- Spellingcontrole toestaan bij toetsen waar spelling geen rol speelt. Hierbij kunnen we denken aan toetsen op het gebied van lezen, zinsontleding, grammatica, en dergelijke.
- Indien veel moeite met rekenen, mag de leerling gebruik maken van een tafelkaart. Dit omdat de leerling door zijn dyslexie moeilijk kan automatiseren. **Let op: leerlingen kunnen enkel gebruik maken van de tafelkaart in de onderbouw.**

* Extra tijd bij toetsen geldt voor alle vakken en tot en met het eindexamen. Het lettertype waarin toetsen aangeboden worden, komt overeen met het lettertype dat gebruikt wordt bij het centraal examen. Bij gebruik van hulpmiddelen kan gedacht worden aan allerlei vormen van auditieve ondersteuning. Andere mogelijke hulpmiddelen zijn bijvoorbeeld regelkaarten of het mondeling herkennen van toetsen. Bij de Cito kijk- en luistertoetsen is er een speciale dyslexieversie voor leerlingen met dyslexie. Deze middelen zijn alleen toegestaan bij toetsen en proefwerken, en niet bij (school)examens. In dit laatste geval zijn alleen die hulpmiddelen toegestaan, zoals vermeld in het eindexamenbesluit VO. (wetten.nl - Regeling - Eindexamenbesluit VO - BWBR0004593, 2019),

In de klas

- Geprint lesmateriaal wordt zo veel mogelijk aangeleverd in lettertype Arial 12.
- De leerling hoeft niet hardop voor te lezen in de klas als de leerling dit niet wenst.
- De leerling kan gebruik maken van een voorleesprogramma in gevallen waar dit mogelijk is.
- De leerling kan meer gelegenheid krijgen om iets voor te bereiden.

Extra hulpmiddelen

- Computergebruik (voor bepaalde opdrachten/bestanden) ter compensatie.
- Gebruik van programma Claroread via schoolbrede licentie (ouders schaffen zelf een laptop aan, de school bekostigt de gesproken boeken via Dedicon).
- Gebruik laptop (door de ouders zelf aan te schaffen).
- Gebruik spellingcorrector toegestaan, tenzij het gaat om een toets waar spelling centraal staat.
- Gesproken boeken kunnen besteld worden bij Dedicon, en in het programma Claroread worden voorgelezen. Ouders schaffen zelf, in overleg met de coördinator dyslexie, boeken aan, en kunnen de hieraan verbonden kosten vervolgens declareren bij de administratie van school.

Diversen

- Gebruik van apart voorleeslokaal tijdens tentamenweek, waarin een proefwerk via spraaksynthese kan worden voorgelezen.

Comorbiditeit

Dyslexie kan samengaan met andere leer- en/of ontwikkelingsproblemen, dit wordt comorbiditeit genoemd. Net als bij andere ontwikkelingsstoornissen, komt bij kinderen met dyslexie vaker een andere problematiek voor (Dyslexie Centraal, n.d.-a).

De meest voorkomende combinaties zijn:

- dyslexie en AD(H)D (aandachtsstoornis)
- dyslexie en ASS (autisme-spectrum-stoornis)
- dyslexie en dyscalculie
- dyslexie en licht verstandelijke beperking
- dyslexie en TOS
-

Aanpak dyscalculie

Op het TCV/MCIJ hebben sommige leerlingen ook dyscalculie. In het geval van dyscalculie met een geldige verklaring, krijgt de leerling een faciliteitenpas. De faciliteiten waarvan de leerling gebruik kan maken, luiden als volgt:

- Extra tijd bij schriftelijke toetsen;
- De leerling mag bij ieder vak een rekenmachine gebruiken;
- Kladdpapier is beschikbaar bij elke toets waar gerekend moet worden;
- De leerling mag gebruik maken van van ondersteunend materiaal, zoals een tafeltjeskaart of een formulekaart. **LET OP: de rekenkaarten die mogen worden gebruikt tijdens tentamens of centraal examen moeten voldoen aan de eisen van het CvTE.**

De leerling met een officiële dyscalculieverklaring heeft recht op 30 minuten extra tijd bij het centraal examen waarbij rekenen een rol speelt. Ook mag de leerling gebruik maken van de standaard rekenkaarten die zijn uitgegeven door het College voor Toetsen en Examens (College voor Toetsen en Examens, n.d.).

Aanpak TOS

Een taalontwikkelingsstoornis (TOS) is een neurocognitieve ontwikkelingsstoornis. Dit betekent dat taal in de hersenen minder goed wordt verwerkt. Een kind met TOS heeft bijvoorbeeld grote moeite met praten of het begrijpen van taal. De taal- en spraakontwikkeling verloopt hierdoor anders dan bij leeftijdsgenoten (*Kentalis*, n.d.). Faciliteiten die wij op het TCV/MCIJ aanbieden aan leerlingen met een TOS luiden als volgt:

- Extra tijd bij schriftelijke toetsen;
- Informatie die op het bord staat wordt mondeling herhaald;

- Aangekondigde (voor) leesbeurten;
- Gebruik voorleessoftware;
- Laptopgebruik voor verslaglegging en het maken van aantekeningen met behulp van spellingcorrector;
- Digitale schoolboeken;
- Foto maken van (bord) aantekeningen om thuis te verwerken;
- Aangepaste normering ten aanzien van spelling bij Nederlands en Engels (m.u.v. spellingtoetsen).

Op het examen heeft een leerling met taalontwikkelingsstoornis recht op de volgende faciliteiten (Ministerie van Algemene Zaken, 2023):

- 30 minuten extra tijd;
- Schrijven met een computer of laptop tijdens het examen;
- Verklanking van tekst. Dat is een stem die de tekst voorleest. Bij centrale examens kan de directeur examens aanvragen die hiervoor geschikt zijn.

Leerlingen met TOS hebben een achterstand. Wanneer de vragen worden gesteld in lange en complexe zinnen en met gebruik van abstracte woorden, kunnen vragen verkeerd geïnterpreteerd of niet (goed) begrepen worden (Sanders, 2017).

Hoe ga je hiermee om?

- Geef de leerling bij een toets of een repetitie de mogelijkheid om bij vragen over de vraagstelling om uitleg te vragen. De leerling vraagt niet naar het antwoord, maar begrijpt de vraagstelling niet altijd.
- Geef het aantal deelvragen per vraag duidelijk aan. De vraag 'Leg uit waarom ... geef een voorbeeld' bestaat eigenlijk uit twee vragen.
- Wees je bewust van de onrust tijdens de toetsen wanneer andere leerlingen klaar zijn en de leerling met extra tijd nog verder mag. Zorg voor een aparte ruimte waarin de leerling alle rust heeft en zonder storende prikkels de toets kan maken. Bied kwaliteit van onder- wijs, ook op deze momenten.
- Een toets maken is al een stressmoment op zich, zeker voor leerlingen met TOS. Maak dit niet stressvoller door rumoer, tijdsdruk, sociale druk van andere leerlingen et cetera.
- Laat luisteroetsen indien nodig apart maken.

Bijlage

Bijlage 1 - Screeningslijst dyslexie

Signaleer je op het leesgebied dat de leerling:	Ja	Nee	Weet niet	Twijfel
1. slechts korte tijd kan doorlezen				
2. veel leesfouten maakt				
3. onvoldoende vloeiend leest				
4. onvoldoende zeker is tijdens het lezen				
5. onvoldoende concentratie heeft				
6. moeite heeft met de ontsleuteling van lange woorden				
7. moeite heeft met de ontsleuteling van nieuwe woorden				
8. moeite heeft met de ontsleuteling van namen				
9. traag leest				
10. dat de leerling moeite met het lezen van Engelse woorden				
11. klanken (bek -> dek) verwisselt				
12. slordig (de wordt het) leest				
13. dat de leerling radend (kop wordt beker) leest				
14. bij tijdsdruk meer fouten maakt				
Opmerkingen:				

Signaleer je op het spellingsgebied dat de leerling:	Ja	Nee	Weet niet	Twijfel
1. slechts korte tijd kan doorschrijven				
2. schrijffouten niet zelf kan opsporen				
3. een onjuiste spellingsstrategie heeft				
4. onvoldoende zeker is tijdens de spelling				
5. onvoldoende concentratie heeft				
6. moeite met letterkennis heeft (d wordt j/ue; eeuw/euw)				
7. moeite met klankvolgorde heeft (wesp wordt vesp)				
8. moeite met spellingsregels heeft				
9. moeite heeft met woordbeelden (nauw/nouw; beide/bijde)				
10. de juiste schrijfwijze slecht onthoudt				
11. er onvoldoende tempo is				
12. er veel verbeteringen zijn				
13. bij Engels veelal fonetisch schrijft				
14. veel fouten maakt bij de werkwoordspelling				
Opmerkingen:				

Bijlage 2 – Extra informatie

Voor ouders

Ervaar dyslexie zelf:

<https://www.expertisecentrum-dyslexie.nl/simulatie/index.html#/desc>

https://www.zwijzen.nl/zwijzen_info/dyslexie/index.html

Leidraad voor ouders:

<https://balansdigitaal.nl/kennisbank/ontwikkelingsproblemen/welke-ontwikkelingsproblemen-zijn-er/wat-is-dyslexie/>

<https://dyslexiecentraal.nl/doen/materialen/leidraad-voor-ouders-mijn-kind-met-dyslexie>

<https://www.dyslexiehulpmiddelen.com>

<https://www.expertisecentrum-dyslexie.nl/ouders/kind-voortgezet-onderwijs>

Vermoede van dyslexie:

<https://www.expertisecentrum-dyslexie.nl/test-kind/opbouw-dyslexietest>

<https://www.expertisecentrum-dyslexie.nl/test-kind/kosten-vergoeding>

<https://www.expertisecentrum-dyslexie.nl/test-kind/dyslexieverklaring>

Wet- en regelgeving:

<https://dyslexiecentraal.nl/weten/wet-en-regelgeving>

Voor collega's

Begeleiding lees- en spellingsproblemen:

<https://dyslexiecentraal.nl/weten/begeleiding-bij-lees-en-spellingproblemen>

Dyslexie vaststellen:

<https://dyslexiecentraal.nl/weten/dyslexie-vaststellen>

Ervaar dyslexie zelf:

<https://www.expertisecentrum-dyslexie.nl/simulatie/index.html#/desc>

https://www.zwijzen.nl/zwijzen_info/dyslexie/index.html

Literatuur:

<https://www.lannoocampus.nl/nl/dit-dyslexie>

<https://webwinkel.braams.nl/boeken>

<https://hgw-noelle-pameijer.nl/hgw/>

Moderne vreemde talen:

<https://dyslexiecentraal.nl/leren/lerende-professionals/dyslexie-en-moderne-vreemde-talen>

Protocollen dyslexie:

<https://dyslexiecentraal.nl/actueel/nieuwsarchief/richtlijn-dyslexie-en-protocol-ernstige-dyslexie-ed>

Remediëring:

<https://dyslexiecentraal.nl/weten/begeleiding-bij-lees-en-spellingproblemen/remediering-het-voortgezet-onderwijs>

Tijdschriften/artikelen:

<https://dyslexiecentraal.nl/doen/materialen/een-succesvolle-schoolloopbaan-voor-leerlingen-met-leesproblemen-en-dyslexie-het-vo>

<https://dyslexiecentraal.nl/weten/overgang-naar-het-voortgezet-onderwijs/overdracht>

<https://www.dyslexiehulpmiddelen.com>

Toetsing:

<https://dyslexiecentraal.nl/weten/wet-en-regelgeving/toetsen-het-voortgezet-onderwijs>

Wet- en regelgeving:

<https://dyslexiecentraal.nl/weten/wet-en-regelgeving>

Bijlage 3 – Literatuurlijst

Braams, T. (2019). *Handboek dyslexie: theorie en praktijk*.

College voor Toetsen en Examens. (n.d.). *Waar heeft een leerling met dyscalculie recht op bij het centraal examen? - Examenblad*. <https://www.examenblad.nl/veel-gevraagd/waar-heeft-een-leerling-met/2021?regime=hflinks&horizon=vil5ctwx4qbs>

Dyslexie Centraal. (n.d.-a). *Comorbiditeit*. Dyslexie Centraal. <https://dyslexiecentraal.nl/weten/dyslexie/comorbiditeit>

Dyslexie Centraal. (n.d.-b). *Oorzaken*. Retrieved May 1, 2023, from <https://dyslexiecentraal.nl/weten/dyslexie/oorzaken>

Kentalis. (n.d.). Kentalis. [https://www.kentalis.nl/wat-is-tos#:~:text=Een%20taalontwikkelingsstoornis%20\(TOS\)%20is%20een,hierdoor%20aanders%20dan%20bij%20leeftijdsgenoten](https://www.kentalis.nl/wat-is-tos#:~:text=Een%20taalontwikkelingsstoornis%20(TOS)%20is%20een,hierdoor%20aanders%20dan%20bij%20leeftijdsgenoten).

Ministerie van Algemene Zaken. (2023, April 14). *Wanneer kan ik een aangepast examen doen in het voortgezet onderwijs?* Eindexamens Voortgezet Onderwijs | Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/eindexamens/aangepast-examen/aangepast-examen-voortgezet-onderwijs>

Sanders, B. (2017). *Taalontwikkelingsstoornissen in de klas: praktische handelingsadviezen en tips*.

Scheltinga, F., & Tijms, J. (2021). Brede Vakinhoudelijke Richtlijn Dyslexie. In <https://dyslexiecentraal.nl/doen/materialen/brede-vakinhoudelijke-richtlijn-dyslexie>. Retrieved May 1, 2023, from <https://dyslexiecentraal.nl/doen/materialen/brede-vakinhoudelijke-richtlijn-dyslexie>

Van Der Leij, A. (2015). *Dit is Dyslexie / druk 1: Achtergrond en aanpak*.

wetten.nl - Regeling - Eindexamenbesluit VO - BWBR0004593. (2019, January

1). https://wetten.overheid.nl/BWBR0004593/2019-01-01#HoofdstukVI_Artikel155